

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Sect. III. Aliquæ diuisiones Termini significatiui.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

proprie, sed sunt signa interna propositionis, quæ verè & proprie & affirmatio; & consequenter in rigore propositio; per denominationem autem extrinsecam ab interna ista aliæ dicuntur propositiones. Secundò aduerte, Si propositio mentalis non sit composita ex triplici actu, sed indiuisibilis omnino, (vt quidam volunt, & nos, Deò duce, in libris de Animâ, Disput. vi. à num. 83. ostendimus) in mente, seu in propositione mentali non esse proprie terminos: quia res omnino indiuisibilis non potest esse extremum sui ipsius. Improprie tamen dicuntur termini mentales, quatenus per vnicum actum concipimus, quæ per plures terminos vocales exprimimus; vel quatenus ad illud iudicium præcesserunt tres distinctæ apprehensiones in ipso intellectu, vna de prædicato solo, alia de subiecto etiam solo, tertia de prædicato, quæ inter duas illas proprie includitur.

Hic tradunt nonnulli plures mentalis termini seu cognitionis diuisiones, *intuitivam, abstractivam, directam, & reflexam*, & alias similes, quæ non sunt Logicæ, sed animasticæ; ideò illas omitto libens, fusiùs de ipsis suo loco disputaturus.

Terminus vocalis (idem intellige de scripto) diuidi potest in *significativum*, & *non-significativum*. Ille est, qui aliquid ad placitum significat, vt *Deus, homo, leo*, &c. hic verò est, qui nihil ad placitum significat, vt *blütri*.

Pro huius diuisionis notitiâ aduerte Primò, Duplex esse signum, *naturale* vnum, quod ex se independentè ab hominum liberâ voluntate aliquid à se repræsentat, vt fumus ignem, vestigium bouis bouem, lux solem, &c. Aliud *ad placitum*, quod ex voluntate hominum assumptum est ad significandum aliquid quod de se non significabat: vt hæc vox *homo*, quæ de se non magis significat quàm *blütri*, imposita est tamen ab hominibus ad significandum hominem. Idem est de ramo ante tabernam, qui non ex naturâ suâ, sed ex arbitrio hominum significat ibi vendi vinum. Fusiorem signi explicationem vide Disput. Logicæ xiii. à num. 19. Aduerte Secundò, Voces omnes, siue significatiuæ sint ad placitum, siue non, esse tamen semper signa naturalia loquentis. Nam quòd hæc vox *leo* faciat me venire in cognitionem hominis loquentis per illam, id habet ex naturâ suâ: siue enim homines velint siue non, quando ego audio aliquam vocem, agnosco statim, eam ab aliquo prolatam, qualiscumque sit, etiam si eam non intelligam, vt *blütri*, & cetera omnes.

His positis aduerto, Quando diuidimus terminum in *significativum* & *non-significativum*, non loqui nos de significatione de personâ loquente; nam, iuxta supposita, hæc est omni voci & termino connaturalis, ideò nullus est in hoc sensu *non-significativus*: sed loqui de secundâ significatione, quæ cum sit omnino arbitraria, non conuenit omnibus vocibus & terminis necessariò; sed alij sunt significatiui, alij non. Terminus ergo significatiuus sic potest definiri: *Est extremum propositionis, ex placito hominum in alius rei cognitionem nos duceus*. Prima pars definitionis, scilicet, esse *extremum propositionis*, fortitur rationem genericam; quia in eâ conuenit cum *non-significatiuo*: secunda verò explicat differentiam; per illam enim distinguitur à non-

significatiuo. Vtraque pars definitionis manet ex dictis satis explicata.

Terminus *non-significatiuus* definitur esse *extremum propositionis nihil explicatio hominum repræsentans*: quæ definitio non indiget explanatione nouâ.

SECTIO III.

Aliquæ diuisiones Termini significatiui.

Quâ viâ Vocales termini diuiduntur & declarantur, declarantur & diuiduntur mentales; quia hos non nisi per vocales intelligimus, ideò non facio pro eis distinctas sectiones: si quid verò specialiter notandum occurrerit in aliquâ diuisione in particulari, id suo loco attingam.

Terminus *non-significatiuus* nullam aliam habet diuisionem, quæ nostra intersit: diuisiones enim desumuntur vel ex distinctis rebus ex parte obiecti significatis, vel ex diuerso intellectus modo concipiendi easdem res, qui etiam per voces significatur. Vbi ergo nulla est res, aut conceptus diuersi per terminum significati (qualis non est in *non-significatiuo*) non habet locum ea diuersitas, de quâ nos in præsentia.

Primò ergo diuiditur Terminus significatiuus in *communem*, & in *singularem*. Ille est, qui significat rem pluribus communicabilem, vt, *homo, leo*, qui significant naturas hominis & leonis, quæ in hoc & in illo homine, hoc & illo leone reperiuntur. Sed aduerte, ad rationem termini communis non requiritur, actu esse in pluribus, sed posse esse; vnde etiam solo existente Adamo, nomen *homo* erat commune: & nunc de facto est communis vox *sol*, quia licet de facto non detur nisi vnicus sol, possunt tamen dari plures; sicut solo existente Adamo, possibiles erant multi homines. Nonnulli excludunt à ratione termini communis nomen *ciuitas*, sed immeritò: quia *ciuitas* significat hanc & illam ciuitatem, non secus ac *homo* hunc & illum hominem. Fateor, si nomen *ciuitas* comparatur non in ordine ad hanc & illam ciuitatem, sed ad hunc & illum hominem qui vnâ ciuitatem componunt, vt sic, non esse terminum communem: quia licet plura significet, non tamen ita, vt in quolibet reperiatur ratio totius; nec enim quilibet homo est ciuitas: terminus autem communis debet totus saluari in quolibet ex significatis: sicut in hoc sensu etiam homo comparatus ad partes hominis, animam scilicet & corpus, quas significat, non est terminus communis, quia quilibet illarum non est homo, sed solum comparatus ad Petrum & Paulum collectivè sumptos.

Rogabis Primò, an sit terminus communis, *Petrus & Paulus* collectivè sumpti. Respondeo cum P. Hurtado, non esse; quia non potest de quolibet seorsim totus prædicari: si verò diceretur *Petrus vel Paulus*, tunc esse communem, quia de quolibet potest verè dici, Est Petrus, vel Paulus.

Rogabis Secundò, an hæc vox, *omnis homo*, sit terminus communis. Affirmat Hurtado hic §. 49. quia significatio vocis secundum se considerata, tota conuenit omnibus hominibus. Sed in hoc non videtur consequenter locutus ad præcedentem sententiam: quia licet vox *homo* de se sit

fit vniuersalis, affecta tamen voce *omnis*, iam non est vniuersalis; quia non potest de quolibet dici, est *omnis homo*, sicut ipse docet §. 50. de eadem voce affecta signo *hic homo*, eam non inanere vniuersalem. Confirmo, & explico. *Omnis homo*, idem est ac, *hic & ille homo*, &c. At *hic & ille* non est terminus vniuersalis; ergo neque *omnis homo*.

14 Probo euidenter consequentiam. Quia repugnat, duos terminos dari sibi aequipollentes, quorum vnus sit vniuersalis, alter non, vt per se manifestum est. Vnde rursum aduerter, non bene probari huius termini vniuersalitatem, ex eo quod, si dico *omnis homo currit*, bene inferatur, ergo *Petrus & Paulus currit*: hoc enim idem argumentum posset fieri quando dico, *Petrus & Paulus currit*; quia tunc etiam de quolibet bene inferatur, ergo *currit*. Idem est, quando dico, *tota ciuitas est lata*: inferatur enim, ergo *hic & ille ciuis est latus*; non tamen ideo *tota ciuitas* est terminus vniuersalis, vt supra docui. Respondeo ergo, terminum communem aut vniuersalem dupliciter posse accipi: Vel quia multa significet; in quo sensu fateor illum esse vniuersalem, sicut etiam, *ciuitas, exercitus, Petrus & Paulus, hic & ille homo*. In presenti tamen non ita illum vsurpamus, sed pro termino illo communi, qui posset predicari de multis. Licet ergo *omnis homo* multa significet; quia tamen de quolibet non dicitur esse *omnem hominem*, ideo non est terminus communis. Neque sufficit si dicas, predicatum, cui connectitur, posse de quolibet affirmari, ideoque terminum illum *omni* dici distributiuum; quam rationem etiam insinuat Hurtado; inde enim bene sequetur, predicatum esse commune: sed quia ipsum subiectum (de quo disputamus) non potest totum predicari in altera propositione, accipiendo inferiora seorsum (non enim possumus dicere,

15 *Petrus est omnis homo*, etiam si possumus dicere, *Petrus currit*) inde fit, non esse communem vocem *omnis homo*. Sicut quando dico, *totus populus est latus*, vel *tota ciuitas*, potest applicari cuilibet predicatum *latus*, & ideo ipsum est terminus communis. Tamen quia *tota ciuitas* non potest predicari de quolibet, ideo *tota ciuitas* non est terminus communis, vt bene ipse §. 46. docuerat. Neque in hoc est excogitabilis differentia inter nomen *ciuitas*, & *omnes ciues*, vel *omnis homo*, &c. quo etiam sensu particula *&* est distributiva, & tamen non est vniuersalis, iuxta dicta.

Tandem aduerte, terminum communem non necessarii esse vniuocum: *sanum* enim, & *ens*, (etiam si sit analogum, de quo alibi) sunt termini communes, quia absolute de multis predicantur: requiritur tamen ne vox sit aequiuoca, sicut *canis* respectu terrestris & celestis; vel *gallus* respectu gallinacei, & hominis Franci: quia tunc non est vna, sed duæ significationes per accedens ibi coniunctæ.

Terminus singularis est, qui significat vnã rationem particularem, non communicabilem pluribus: vt, *Deus, Michael*, &c. licet aliquando particulariter & improprie dicantur *multi* Dy, &c.

16 Dices: Etiam nomen *Petrus* est commune, quia significat plures homines, quorum cuilibet conuenit esse Petrum. Respondent recentiores nonnulli, ideo *Petrum* non esse communem,

quia determinatè significat hunc hominem, qui repugnat esse plures. Sed contrà, quia si *terminatè* idem sit ac, significat hunc solum, falsum est; quia significat etiam alios homines: si verò *terminatè* idem sit quod, verè hunc significat, fateor, sed inde nihil inferatur, quia etiam hoc nomen *homo* significat in hoc sensu Petrum; sed quia significat etiam alios, est commune. Melius ergo & clarius respondetur, nomen *Petrus* significare quidem plures homines, sed non quatenus conueniunt in aliqua ratione; sed significare eos vt diuersos: neque enim in omnibus hominibus, qui vocantur *Petrus*, datur aliqua ratio communis significata per nomen *Petrus*, vnde nomen hoc aequiuocum est, vt dicam num. 20. ostendens quo casu etiam hoc nomen commune sit. Diuisio præcedens conuenit etiam termino mentali; in mente enim & est conceptus communis, v. g. quem formo de homine vt sic, (de quo fusiùs in Disputatione de Vniuersalibus) & est etiam conceptus singularis, vt quem formo de Deo, de Petro, de Româ, &c.

Secundò potest diuidi Terminus in *vniuersalem & inferiorem*: quæ diuisio conuenit aliquomodo cum præcedenti, quatenus omnis terminus communis est vniuersalis, & è contrario omnis vniuersalis est communis. Dices, Terminus analogus est communis, & non est vniuersalis, quia non pertinet ad vllum ex quinque vniuersalibus; ergo non est idem communis & vniuersalis. Respondeo, vniuersalem posse dupliciter accipi: Vel primò, prout sonat id quod conuenit multis, & in hoc sensu dico, idem esse communem & vniuersalem; quo sensu etiam analogus est vniuersalis. Secundò potest accipi pro vniuersali Logicè, quo sensu non omnis terminus communis est vniuersalis, quia non omnis est vniuocus, prout ad vniuersale Logicum requiritur. Differt autem hæc diuisio à præcedenti, quia non omnis terminus singularis debet esse inferior ex conceptu suo, etiam si de facto ferè omnes singulares sint inferiores. Probo id manifestè: quia etiam si non esset possibile aliquid aliud ens, Deo excepto, quo casu Deus non contineretur sub vllâ ratione superiori & communi, *Deus* adhuc esset terminus singularis, & non esset inferior, vt per se constat; ergo terminus singularis, vt talis, non petit esse inferior. Differt deinde, quia nec omnis inferior est singularis: homo enim est inferior respectu animalis, & tamen *homo* non est terminus singularis, sed communis. Verum tamen est, non esse inferiorem & communem sub eadem, sed sub diuersis rationibus: prout enim comparatur cum animali, est inferior; superior verò, prout comparatur cum Petro, Paulo, &c.

Tertiò diuiditur Terminus in *confusum & determinatum*. Confusus est, qui aliquid significat vagè & indeterminatè, vt *homo*: non enim magis significat hunc, quàm illum; vnde non potest inferri, *Homo currit, ergo Petrus currit*; sed, ergo vel *Petrus vel Paulus currit*. Determinatus est, qui aliquam rem in particulari significat, qui non potest alteri applicari, vt *Deus, Petrus, Ioannes*, &c.

Sed obiicies: Homo etiam significat determinatè omnes homines, quando enim dico, *homo est animal*, rectè inferatur, ergo *Petrus est animal*,

A 3

ergo

ergo *Paulus*, & sic de aliis; non ergo est terminus confusus, sed determinatus. Respondeo, *quod homo* ex se esse terminum confusum. unde stando rigori propositionis, etiam si vnicus homo esset animal, hic vel ille, esset verum dicere, *homo est animal*. Quando tamen coniungitur cum praedicatione essentiali, v. g. animali, rationali, &c. ex communi acceptione vsurpatur pro vniuersali, ac si diceretur, *Omnis homo est animal*, quo sensu est terminus determinatus, quia determinatè & in particulari significat omnes homines, etiam si eos distinctis suis nominibus vel conceptibus non explicet.

Hic velim aduertat, terminum confusum non ideò dici, quia ex parte obiecti significet aliquam rem confusam: confusio enim est solum in intellectu; à parte autem rei omnia sunt determinata & singularia, Petrus v. g. & Ioannes, hic leo, ille equus. Dicitur ergo confusus, quia licet res determinatas significet, significat eas tamen modo confuso. Id intelliges clarè hoc exemplo: Quando dico, *Petrus & Paulus*, est terminus determinatus; quia distinctè & copulatiuè vtrumque significat: si verò dicam, *Petrus vel Paulus*, iam est terminus confusus, cum tamen ex parte obiecti non minùs Petrus & Paulus attingantur quàm antea, neque ex parte obiecti sit illud vel; sed quia tali attinguntur modo, vt non liceat inde determinatè inferre, ergo *Petrus currit*; & quia aliquo modo confusum relinquit intellectum, ideò vocatur terminus confusus. Et hæc oportet benè notare, quia multi sæpè falluntur, putantes termino confuso ex parte obiecti rem aliquam confusam respondere.

Quartò potest diuidi Terminus vocalis in *vniuocum*, *aquiuocum*, & *analogum*. Vniuocus est, qui vel vnam rem singularem significat, vt *Deus*; vel qui significat plura vt omnino similia, verbi gratia *homo*, *leo*: significat enim plura indiuidua vt omnino conuenientia in naturâ animalis. Vbi obserua, ad rationem *termini vniuoci* non requiri, vt res per illum significatæ sint in se omnino similes; sed sufficere, si in ratione per nomen importatæ omnino conueniant: v. g. hoc nomen *animal* est vniuocum, non quia omnia animalia sint eiusdem speciei, & omnino similia; sed quia in ratione animalis significatæ per nomen omnino conueniunt.

Terminus aquiuocus est, qui significat plura vt diuersa, v. g. nomen *gallus*, quod significat gallum gallinaceum, & habitatorem Gallia, & homines cuiusdam familiae qui Galli dicuntur. Vbi etiam obserua, nomini aquiuoco non nocere conuenientiam inter se rerum ab illo significatarum, nisi præcisè quando ea conuenientia intenditur explicari per nomen; sicut è contrariò diximus de termino vniuoco, non illi obesse differentias rerum à se significatarum, si per ipsum non exprimentur. Hinc intelliges, quâ ratione *animal*, etiam vt significat gallum gallinaceum, & habitatorem Franciæ, sit vniuocum; nomen verò *gallus* etiam si eadem significet, sit aquiuocum. Ratio est, quia animal ea significat quatenus similia; *gallus* verò, licet eadem significet, non tamen quatenus similia, sed quatenus diuersa inter se, seu secundum rationem differendi. Imò hoc nomen *Petrus* est aquiuocum, dum hunc & illum hominem significat; etiam si illi sint eiusdem spe-

ciei; quia illos significat non vt vnum, sed vt differentes propriis rationibus, vt supra dixi. Et hinc intelliges rursus, cur nomen Familiae non dicatur nomen Proprium, neque aquiuocum: sic verò nomen *Carolus*, etiam si multò plures sint Caroli, quàm sint ex Austriacâ Familia v. g. Intelliges, inquam, hinc, quia nomen Familiae significat eos omnes, vt conuenientes in hoc quòd ab eadem radice procedunt, ideòque significat illos vt similes; quapropter est vniuocum: at *Carolus* non significat homines prout conueniunt in aliquo praedicto, ideò non est vniuocum, nisi fortè respectu illorum, qui, quia nati in Festo sancti Caroli, ita cognominantur, respectu quorum etiam hoc nomen est verè vniuocum; sed quia vniuersaliter hoc non attenditur, ideò absolutè meritò dicitur nomen aquiuocum.

Terminus analogus est, qui significat plura vt aliquid tantum conuenientia in aliquâ naturâ, vt *risus*, qui dicitur de *homine* & de *prato*; de illo propriè, de hoc impropriè. Alexander de Rege Macedone propriè, de aliis generosis ac liberalibus viris impropriè & per Metaphoram.

SECTIO IV.

Nonnullæ aliæ diuisiones Termini.

Quinta diuisio Termini significatiui vocalis est in *categorematicum*, *syncategorematicum*, & *mixtum*. Categorematicus est, qui per se sine additamento aliquid significat, & poni potest in propositione, vt *homo*, *Petrus*, *Deus*, &c. Syncategorematicus est, qui per se perfectè non significat, vt *nullus*, *omnis*, &c. quia nisi addatur vel *homo*, vel *leo*, vel alius terminus categorematicus, nihil perfectè per illos significatur.

Terminus mixtus est, qui aliquid ex utroque participat, vt *doctus*, *belle*, *sapienter*, *benè*, *malè*, & reliqua Aduerbia: quæ quia significant modificando, non sunt perfectè categorematica; & quia significant aliquid ens determinatum, non sunt syncategorematica, sed mixta. Hæc Aduerbia excludimus num. 3. à ratione termini: unde, vt hæc diuisio defendi queat, solum debet esse in *categorematicum* & *syncategorematicum*.

Dices: Terminus syncategorematicus non potest esse per se extremum propositionis, quia perfectè non significat; ergo per se non est terminus. Respondet quidam, Vt sit terminus, sufficere si possit simul cum alio propositionem componere, vt extremum illius. Sed contrà, quia etiam Aduerbia simul cum alio possunt esse propositionis extrema (rectè enim dicitur, *Petrus est maxime doctus*, *Ioannes est valde eruditus*.) ergo etiam Aduerbia erunt termini, non secus ac syncategorematici; quod tamen ab his negatur. Si quid sentiam fatear, ego dicerem, etiam syncategorematicum non esse perfectè terminum (vt conuincit replica;) sed quia quæstio est de voce, loquendum cum multis: pro quo potest aliqua assignari disparitas inter terminos syncategorematicos & Aduerbia, quia hæc non sunt propriè & formaliter (etiam vt cum aliis coniuncta) prædicatum seu subiectum propositionis; termini verò syncategorematici, vt *omnis*, *nullus*, saltem vt coniuncti cum aliis formaliter, & in recto, sunt prædicatum & subiectum.

Rogabis,